

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ Я-КОНЦЕПЦІЇ В ЧОЛОВІКІВ У ДОАКТУАЛІЗАЦІЙНОМУ ТА АКТУАЛІЗАЦІЙНОМУ ПЕРІОДАХ СТАНОВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Pushkaruk I.Y. The analysis of the qualities of self-concept of men in preactualized and actualized stages of paternal identity formation / I.Y. Pushkaruk // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 29. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 585–597.

І.Ю. Пушкарук. Аналіз особливостей Я-концепції в чоловіків у доактуалізаційному та актуалізаційному періодах становлення батьківської ідентичності. Стаття присвячена важливому та актуальному сьогодні аспекту психології батьківства – проблемі становлення та розвитку батьківської ідентичності чоловіка, зокрема аналізу особливостей Я-концепції в чоловіків у доактуалізаційному та актуалізаційному періодах формування батьківської ідентичності. В статті визначаються особливості Я-концепції чоловіків з дітьми та тих чоловіків, які їх ще не мають. Робиться порівняльний аналіз цих особливостей. На основі проведеного аналізу окреслюються загальні тенденції розвитку батьківської ідентичності чоловіка в доактуалізаційному та актуалізаційному періоді становлення. Доводиться, що реальні батьки, на відміну від потенційних, ставлять більший акцент на соціальному та діяльному «Я» у своїй Я-концепції, що, власне, є необхідним для оптимального виконання ними своїх сімейних та батьківських функцій та обов'язків. У реальних батьків простежується також високий рівень актуалізації поведінкового компонента в їхній Я-концепції загалом, та в батьківській ідентичності зокрема. Визначено, що наявність власної сім'ї та дітей, та перспектива її у майбутньому, змушує чоловіка брати на себе відповідальність і приймати важливі рішення, а для цього необхідно вміти володіти собою, своїми емоціями, бути стресостійким. В той же час сучасні чоловіки характеризуються високою емоційною полярністю переживань. Перехід до актуалізаційного періоду становлення батьківської ідентичності є кризовим періодом, що супроводжується значними стресовими реакціями та емоційними переживаннями. Дослідження дало можливість констатувати наявність проблемних зон у формуванні особистісної ідентичності, так і про низький рівень розвитку рефлексії в

певної категорії чоловіків як доактуалізаційного, так і актуалізаційного періоду становлення батьківської ідентичності.

Ключові слова: чоловік, батьківство, ідентичність, Я-концепція, батьківська ідентичність, доактуалізаційний період становлення батьківської ідентичності, актуалізаційний період становлення батьківської ідентичності.

И.Ю. Пушкарук. Анализ особенностей Я-концепции у мужчин в доактуализационном и актуализационном периодах становления отцовской идентичности. Стаття посвящена важному и актуальному сегодня аспекту психологии родительства – проблеме становления и развития отцовской идентичности мужчины, в том числе анализа особенностей Я-концепции у мужчин в доактуализационном и актуализационном периодах становления отцовской идентичности. В статье определяются особенности Я-концепции мужчин с детьми и тех мужчин, у которых ещё нет детей. Делается сравнительный анализ этих особенностей. На основе проведенного анализа определяются общие тенденции развития отцовской идентичности в доактуализационном и актуализационном периоде становления. Доказывается, что реальные отцы в отличие от потенциальных ставят больший акцент на социальном и деятельном «Я» в своей Я-концепции, что, собственно, необходимо для оптимального выполнения ими своих семейных и родительских функций и обязанностей. У реальных отцов прослеживается также высокий уровень актуализации поведенческого компонента в их Я-концепции в целом, и в отцовской идентичности в частности. Определено, что наличие собственной семьи, детей и перспектива их в будущем, заставляет мужчину брать на себя ответственность и принимать важные решения, а для этого необходимо уметь владеть собой, своими эмоциями, быть стрессоустойчивым. В то же время современные мужчины характеризуются высокой полярностью эмоциональных переживаний. Переход к актуализационному периоду становления отцовской идентичности является кризисным периодом, который сопровождается значительными стрессовыми реакциями и эмоциональными переживаниями. Исследование позволило констатировать наличие проблемных зон в формировании отцовской идентичности и низкий уровень развития рефлексии в определённой категории мужчин как доактуализационного, так и актуализационного периода становления отцовской идентичности.

Ключевые слова: мужчина, отцовство, идентичность, Я-концепция, отцовская идентичность, доактуализационный период становления отцовской идентичности, актуализационный период становления отцовской идентичности.

Постановка проблеми. Сьогодні проблема дослідження та вивчення батьківства, особливостей становлення та розвитку батьківських почуттів і уявлень стосовно своїх дітей та себе як батька, дослідження механізмів та особливостей розвитку та формування батьківської ідентичності чоловіка займає вагоме

місце у вітчизняній та зарубіжній психологічній науці. Так батьківству були присвячені праці таких вчених як Н.М. Авдєєвої, Ю.В. Борисенко, Т.В. Григорової, Ю.В. Євсєєнкової, О.Г. Каліна, І.С. Кона, І.В. Павлова, В.К. Рахманової, А.Б. Холмогорової та ін. Особливої уваги у наш час вимагає проблема становлення та розвитку батьківської ідентичності чоловіка. Батьківська ідентичність – це усвідомлення чоловіком себе батьком, прийняття цієї соціальної ролі, відчуття повної тотожності себе в цьому, а також прийняття чоловіка як батька значущими людьми [6]. Що ж до процесу становлення батьківської ідентичності, то в ньому можна виділити такі періоди: доактуалізаційний (починається від народження хлопця та завершується, коли його дружина чи подруга вагітніє), перехідний (період протікання вагітності) та актуалізаційний (від народження дитини та впродовж решти життя чоловіка) [6].

Надзвичайно цікавим у цьому плані є порівняння Я-концепції чоловіків, що перебувають в доактуалізаційному періоді становлення своєї батьківської ідентичності, та чоловіками, що перебувають в актуалізаційному періоді цього процесу.

Зазначимо, що в доактуалізаційний період відбувається розвиток всіх компонентів батьківської ідентичності, завдяки яким вона пізніше структуруватиметься та оформиться в цілісну структуру. Впродовж актуалізаційного періоду розвитку батьківської ідентичності відбувається актуалізація батьківської ідентичності чоловіка як цілісної структури. Основним чинником, який актуалізує батьківську ідентичність, є активна взаємодія чоловіка з власною дитиною, починаючи з найбільш ранніх етапів її життя.

Тому, *метою* нашого дослідження є аналіз особливостей Я-концепції чоловіків, які мають дітей і чоловіків, які їх ще не мають.

Завданнями нашого дослідження є:

- 1) визначити особливості Я-концепції чоловіків із дітьми та тих чоловіків без дітей;
- 2) провести порівняльний аналіз цих особливостей;
- 3) на основі проведеного аналізу окреслити загальні тенденції становлення батьківської ідентичності чоловіка в доактуалізаційному та актуалізаційному періодах становлення.

У нашій роботі хочемо представити емпіричне дослідження, яке було проведено у формі опитування. Для виявлення особливостей Я-концепції, переважаючого самоствавлення, а також особливостей уявлень про власну особистість у потенційних та

реальних батьків нами була використана методика «Хто Я?» (М.Кун, Т.Макпарленд). Респонденти отримали завдання дати відповіді на запитання «Хто Я?», а також визначити своє відношення до тієї чи іншої проставленої відповіді-характеристики. Загалом у дослідженні взяло участь 234 чоловік, з яких 174 ще не мають дітей, а 60 уже є батьками. В цілому було оброблено 3860 слів-асоціацій.

Аналіз отриманих результатів та порівняння реальних (група 1) і потенційних (група 2) батьків відбувалося за такими критеріями, як тип особистості, ідентифікаційні характеристики Я-концепції, рівень розвитку рефлексії. Також ми визначили місце гендерної ідентичності та місце батьківської ідентичності у структурі Я-концепції досліджуваних.

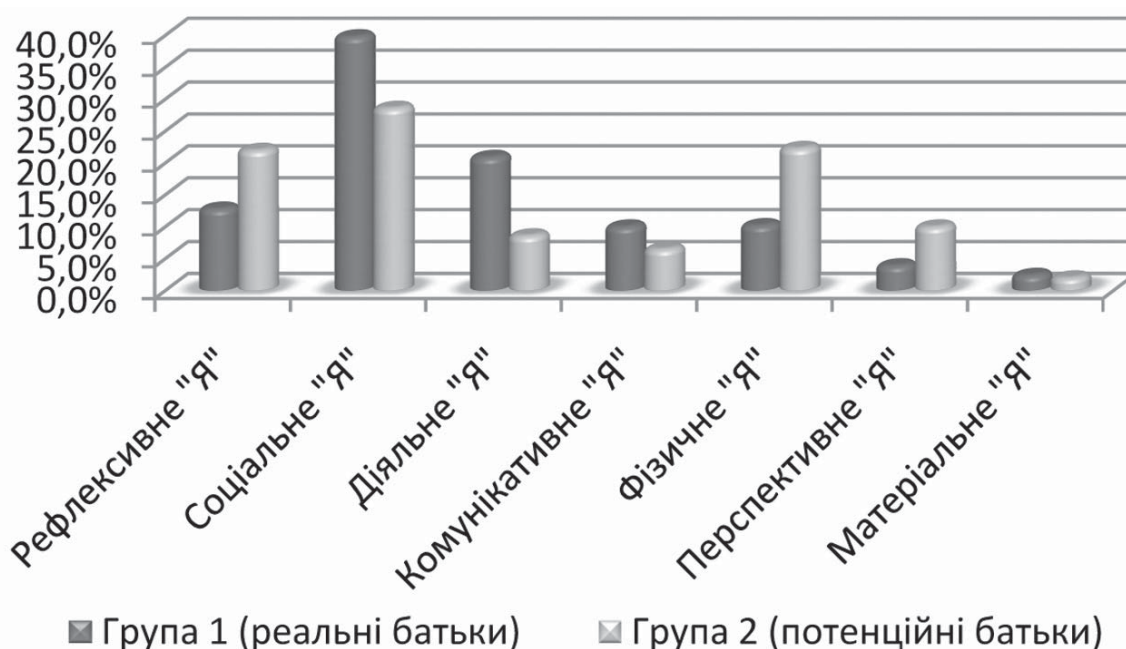

Рис. 1. Розподіл досліджуваних за групами ідентифікаційних характеристик

Найчастіше досліджувані як першої, так і другої групи описували своє соціальне «Я» (39,8% від усіх характеристик у реальних батьків та 28,6% – у потенційних батьків), яке включає групову приналежність, зазначення статі, навчально-професійні рольові позиції, сімейні ролі, етнічно-регіональні та світоглядну ідентичність. Причому найпоширенішими ідентифікаційними характеристиками в досліджуваних як першої, так і другої групи стали сімейна приналежність/сімейні та ролі («син», «брат», «батько», «внук», «ще не одружений», «одружений чоловік» і т.д.) та навчально-професійна рольова позиція («студент», «навчаюсь в університеті», «правознавець», «соціальний педагог»,

«колега», «медик», «хірург», «вчитель» тощо). На третій та четвертій позиціях у групі потенційних батьків є пряме зазначення статі (5%) та етнічно-рольова позиція (3,7%). У реальних батьків на третій та четвертих позиціях є пряме зазначення статі (5,3%) та групова приналежність – 5,2% («футболіст», «член суспільства», «член колективу», «геймер» тощо).

На другому місці в групі потенційних батьків розташовується фізичне «Я» (22,3%). Фізичне «Я» включає в себе опис своїх фізичних даних, у тому числі опис зовнішності особистості, хворобливих проявів, захоплень у їжі, шкідливих звичок. Позначення власної фізичної ідентичності стосується розширення людиною власних меж усвідомленого внутрішнього світу, оскільки межі між «Я» і не – «Я» спочатку проходять по фізичним межах у системі самосвідомості людини. Саме усвідомлення свого тіла є провідним фактором у системі самосвідомості людини. Розширення і збагачення фізичного «Я» в процесі особистого розвитку тісно пов'язано з рефлексією особистих емоційних переживань і тілесних відчуттів [7].

У реальних батьків опис своїх фізичних характеристик розташовується аж на четвертому місці (10,2%). Сюди увійшли такі характеристики, як «здоровий», «сильний», «спортивний», «привабливий» і т.д. На нашу думку, зміщення цієї групи характеристик аж на четверту позицію в реальних батьків, порівняно з потенційними, відбулась за рахунок того, що реальні батьки сталять більший акцент на соціальному та діяльному «Я» у своїй Я-концепції, що, власне, є необхідним для оптимального виконання ними своїх сімейних і батьківських функцій та обов'язків.

Особистісна ідентичність («життєрадісний», «веселий», «мрійник», «чесний», «співчутливий», «відповідальний», «самостійний», «закомплексований», «чуйний», «привітний», «самокритичний», «душа компанії» та ін.) як в першій групі (22%), так і другій групі (12,8%) досліджуваних знаходиться на третій позиції, що свідчить про достатній (дещо більший у першій групі та дещо менший в другій) розвиток рефлексії досліджуваних. Навик рефлексивного мислення є надзвичайно важливим для оптимального становлення та розвитку, зокрема, і батьківської ідентичності чоловіка, бо дає можливість виявити та проаналізувати свої «сильні»/«слабкі» якості та риси характеру, щоб мати можливість особистісно розвиватись та самоудосконалюватись і в подальшому.

Діяльне «Я» особистості відображає заняття, захоплення, а також самооцінку здібностей до діяльності, оцінку своїх знань, умінь,

навичок, компетенцій, досягнень. Як показало дослідження, діяльне «Я» займає другу позицію (20,9%) в реальних батьків та четверту позицію (8,6%) в потенційних батьків. Серед характеристик, які відзначали респонденти, були такі: «люблю слухати музику», «люблю читати», «люблю відкривати щось нове», «люблю спорт», «люблю мистецтво», «люблю відвідувати концерти», «водій авто», «екстремал», «громадський діяч», «люблю активний відпочинок», «люблю фотографувати», «люблю танцювати», «люблю вчитись» тощо). Те, що діяльне «Я» є другою за значимістю групою ідентифікаційних характеристик у реальних батьків свідчить про високий рівень актуалізації поведінкового компонента в їхній Я-концепції загалом, та в батьківській ідентичності, зокрема, тобто те, що чоловік бере на себе відповідальність за сім'ю та за дітей спонукає його діяти й розвиватись як у професійному плані, так і в плані дозвілля та власних інтересів.

Далі по значимості у чоловіків, які вже мають дітей, стоїть комінюкативне «Я», що в загальній сукупності набрало 10% від усіх характеристик. У потенційних батьків ця група займає передостанню позицію (6,5%). Найпоширеніші характеристики тут стосувались самого суб'єкта спілкування, а також особливостей і оцінок взаємодії з людьми («відкритий у спілкуванні», «комунікабельний», «дружелюбний», «легко почувуюся в будь-якій компанії», «душа компанії», «ставлюсь добре до людей», «люблю знаходити нових друзів», «знаходжу спільну мову з людьми», «простий у спілкуванні»).

На п'яту позицію в потенційних батьків вийшло перспективне «Я» (10%), що, в свою чергу, є на передостанній позиції в реальних батьків (3,9%). Але якщо в чоловіків, які ще не мають дітей, на перший план вийшли професійна перспектива та перспектива діяльності, то в реальних батьків на перший план виходить матеріальна перспектива, що свідчить про стурбованість таких чоловіків фінансовими питаннями, а також бажанням і пошуком можливостей більшого заробітку. Серед найпоширеніших слів-характеристик тут можна відмітити наступні: «майбутній педагог», «майбутній юрист», «майбутній професіонал», «шукач хорошої роботи», «прагну реалізувати себе», «прагну змінити світ на краще», «студент, який прагне знань», «прагну отримати хороший заробіток» і т.п.).

Матеріальне «Я» зайняло останню позицію в обох групах досліджуваних: 2,4% – в чоловіків, які мають дітей, та 2% в тих, які їх не мають. Це може свідчити про те, що для чоловіків матеріальні атрибути-характеристики є важливими та актуальними

настільки, наскільки підкреслюють та/чи додають ваги іншим їхніх ідентифікаційних характеристикам.

Учені М. Кун та Т. Макпартленд умовно виділяють людей емоційно-полярного, врівноваженого типів та таких, хто сумнівається. Ми порівняли отриманий розподіл по цих типах особистостей у реальних та потенційних батьків (рис.2).

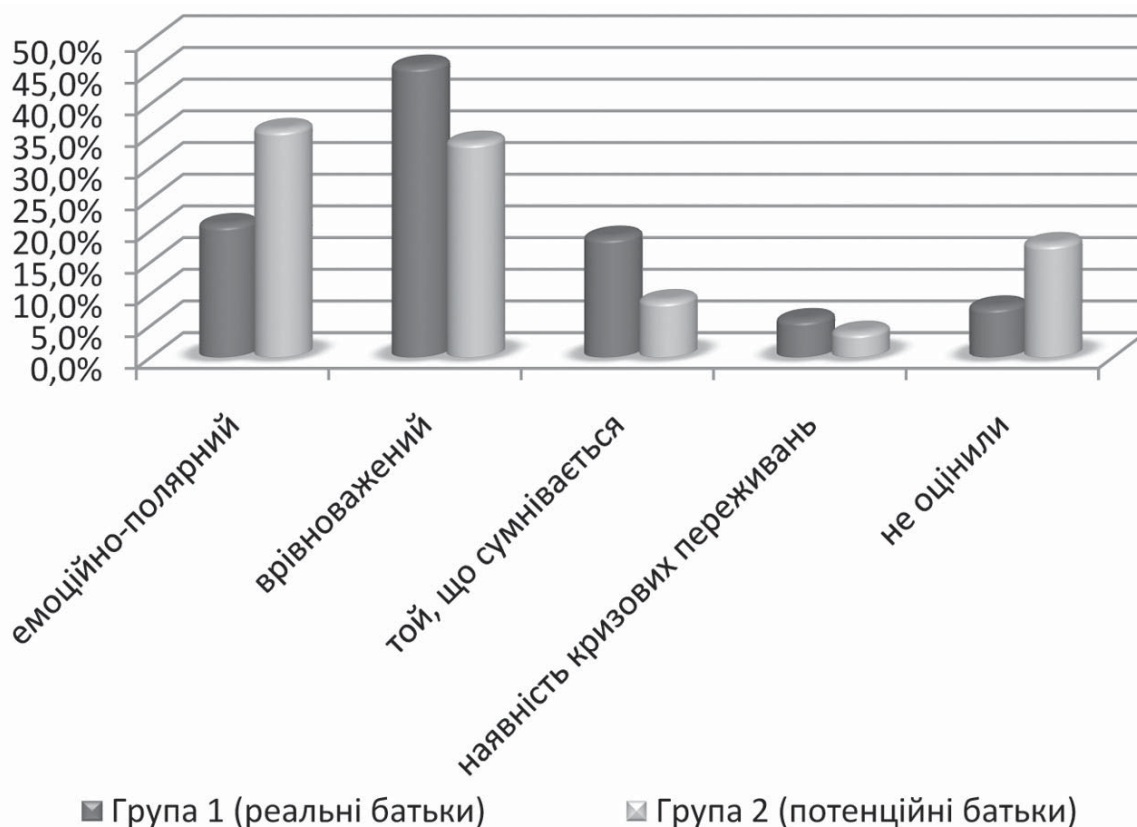

Рис. 2. Розподіл досліджуваних по типах особистості за Куном-Макпартлендом

Отже, 46% реальних батьків належать до врівноваженого типу особистості, 21% – до емоційно-полярного типу, тих, хто сумнівається, виявилось 19%, наявність кризових переживань простежується у 6%, а 8% не оцінили свої характеристики. Щодо потенційних батьків, то тут розподіл по типах різко відмінна від попередньої групи. Так, 36% досліджуваних цієї групи виявилися емоційно-полярними особистостями, 34% відносяться до особистостей врівноваженого типу, тих, хто сумнівається, виявилось 9%, наявність кризових переживань 4% і 18% досліджуваних себе не оцінили.

Так, для врівноваженого типу (а це 46% реальних батьків і 34% потенційних) характерна висока стресостійкість, здатність швидко вирішувати конфліктні ситуації, вміння підтримувати конструктивні відносини з людьми, терплячість, адекватність

а толерантне ставлення до себе та інших. Особистості емоційно-полярного типу (21% реальних та 36% потенційних батьків) характеризуються емоційною нестабільністю, максималізмом в оцінках себе та оточуючих. Це, як правило, емоційно-виразні люди, у яких стосунки з іншими людьми суттєво залежать від того, наскільки подобається їм конкретна людина. Особистості, які сумніваються в оцінці власного «Я» (19% реальних батьків і 9% потенційних), є нерішучими у прийнятті рішень або пережили психічну травму і зараз їм важко приймати важливі рішення.

Так з розподілу простежується, що реальні батьки в більшості випадків є врівноваженими особистостями. Припускаємо, що наявність власної сім'ї і дітей, змушує чоловіка брати на себе відповідальність та приймати важливі рішення, а для цього необхідно вміти володіти собою, своїми емоціями, бути стресостійким. Але майже четверта частина досліджуваних в цій групі належить до емоційно-полярного типу, що свідчить про наявність сильних емоцій як позитивного, так і негативного забарвлення, які чоловіки проявляють у стосунках. Таким чином підтверджується припущення, що сучасні чоловіки-батьки характеризуються високою емоційністю, що зрештою може набувати полярних особливостей в залежності від того, наскільки комфортно для них виявилася ситуація батьківства. Факт того, що в цій групі виявилась також значна частина тих, хто сумнівається в оцінці себе (а це в основному чоловіки, в яких є малолітні діти), нашою думкою, що батьківство змушує чоловіка багато в чому переглянути свої особистісні якості та компетенції через призму «добрий/поганий батько», «добрий/поганий чоловік». В той же час цей сумнів може виникати внаслідок усвідомлення того факту, що стереотипи не діють, а ситуація вимагає змін. Отже, переоцінка своїх якостей може бути поштовхом до цих змін. У цій групі досліджуваних також виявилось більше, ніж в групі потенційних батьків, тих, хто демонструє наявність кризових переживань (причому це знову ж молоді батьки). Це, в свою чергу, може свідчити про те, що перехід до актуалізаційного періоду становлення батьківської ідентичності є кризовим періодом, що супроводжується значними стресовими реакціями та емоційними переживаннями.

Потенційні батьки, у свою чергу, більше віднесли себе до емоційно-полярного типу, що є звичним для юнацького вікового періоду розвитку. Також значна частина з цієї групи досліджуваних належить до врівноваженого типу (тут більше одружених чоловіків або тих, що планують створювати сім'ю), що свідчить про готовність брати на себе відповідальність за інших, вирішувати про-

блеми тощо. Тих, хто сумнівається, тут незначна частина, як і тих, в кого присутні кризові переживання. Але майже п'ята частина досліджуваних з цієї групи не оцінили себе, що може свідчити як про наявність проблемних зон у формуванні особистісної ідентичності, так і про низький рівень розвитку рефлексії в цих чоловіків.

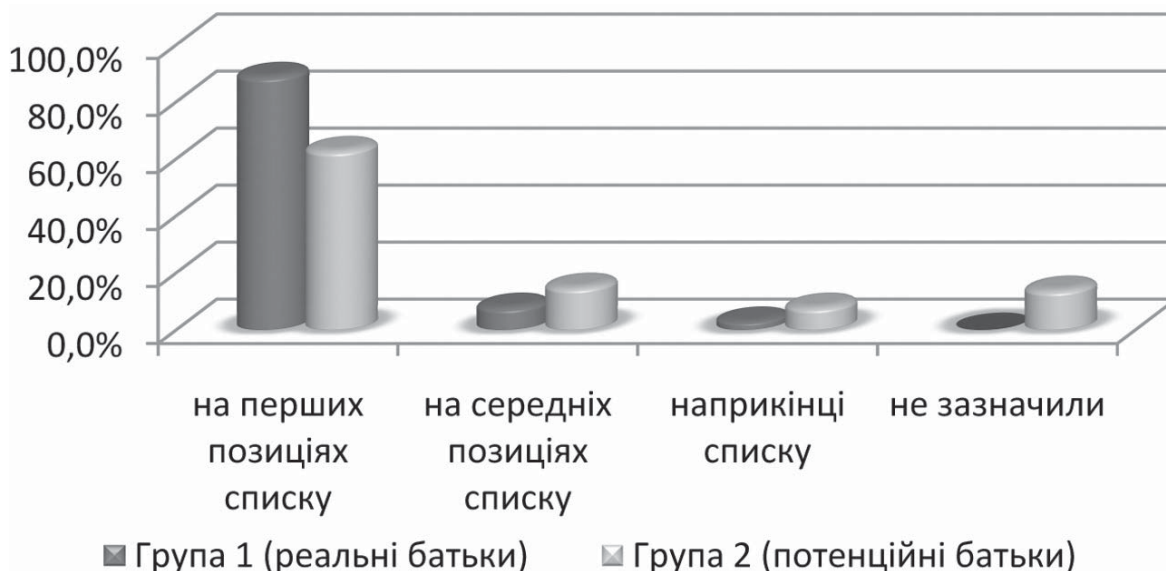

Рис. 3. Місце розташування визначення статі у списку відповідей

Як стверджують вчені М.Кун та Т.Макпартленд, наявність прямого та опосередкованого емоційно-позитивного визначення своєї статі свідчить про сформованість позитивної гендерної ідентичності, можливості багатоманітної рольової поведінки, прийняття своєї привабливості, що є важливим для успішного встановлення партнерських взаємовідносин з іншими людьми [7], а також важливим критерієм гармонійності процесу становлення батьківської ідентичності.

Порівняння обох груп досліджуваних за цим критерієм представлено на рис. 3.3.

Так, серед реальних батьків не виявилось жодного, хто б не зазначив своєї статі у списку відповідей. Причому 89% з усіх досліджуваних в цій групі свою статю пописали на перших позиціях списку, 8% – на середніх позиціях і лише 3% свою статю зазначили наприкінці списку. Також практично у всіх досліджуваних першої групи (93%) простежилося позитивне відношення до цієї характеристики, 5% досліджуваних зазначили, що сумніваються, і лише 2% – виявили своє негативне відношення до своєї статі. Це свідчить про те, що в тих чоловіків, які вже мають своїх власних дітей, гендерна ідентичність є цілком сформованою та сприймається ними в позитивному емоційному ракурсі. Що ж до того

невеликого числа досліджуваних, в яких простежилося негативне відношення до своєї статі, то тут можемо припускати наявність серйозного внутріособистісного конфлікту, що потребує детального індивідуального вивчення та дослідження.

Що стосується потенційних батьків, тобто тих чоловіків, які перебувають в доактуалізаційному періоді становлення батьківської ідентичності, то свою стать зазначили 86% досліджуваних. З них 63% приписали свою стать на перших позиціях списку, 15% – на середніх, а 8% наприкінці списку відповідей. Позитивне відношення до своєї статі виявили 92% досліджуваних, 3% досліджуваних сумніваються, а 5% досліджуваних відмітили своє негативне відношення до цієї характеристики. Тож, загалом можна говорити про відносну сформованість гендерної ідентичності в цій групі досліджуваних. А той факт, що 14% досліджуваних взагалі не зазначили своєї статі, підтверджує, що юнацький період розвитку (не зазначили свою стать саме юнаки) – це кризовий і переломний період у формуванні гендерної ідентичності, який, власне, і завершується згідно епігенетичної теорії розвитку Е. Еріксона [3], або оптимальним її (гендерної ідентичності) оформленням, або розвитком дифузної гендерної ідентичності.

На рис. 4. подано порівняння місця розташування визначення себе як «Я-батько» чи «Я-майбутній батько».

Рис. 4. Місце розташування визначення себе як Я-батько чи Я-майбутній батько у списку відповідей

З реальних батьків 2% досліджуваних не зазначили цієї характеристики у своєму листку відповідей, що може свідчити про певні негативні явища у формуванні їхньої батьківської позиції та становленні батьківської ідентичності. З тих, що зазначили,

70% поставили цю характеристику на перших позиціях списку, 26% – на середніх позиціях, 2% – на останніх позиціях списку. Як бачимо, батьківство, а також усвідомлення себе батьком займає вагоме місце в Я-концепції реальних батьків.

Що ж до потенційних батьків, то лише 5% досліджуваних вказали цю характеристику у своєму листку відповідей, причому цю характеристику вказали лише ті чоловіки, які вже є одруженими, а двоє з них перебувають в очікуванні первістка. 3% досліджуваних поставили цю характеристику на перші позиції списку і по 1% розмістили її на середніх та кінцевих позиціях.

Юнаки ж не відмітили цієї характеристики у своїх відповідях. Тож, цим підтверджується припущення про те, що саме вагітність дружини/подруги або планування її переводить процес становлення батьківської ідентичності чоловіка в актуалізаційний період, тобто активізує всі ті механізми та сценарні рішення, які чоловік «виробляв» упродовж свого особистісного розвитку, а також ті, що були біологічно закладені.

Отже, можна зробити наступні **висновки**:

Я-концепція чоловіків доактуалізаційного періоду в першу чергу включає їхнє соціальне «Я», далі – фізичне «Я», потім – особистісна ідентичність, діяльне «Я», перспективне «Я» та комінукативне «Я». Щодо чоловіків, які перебувають в актуалізаційному періоді розвитку батьківської ідентичності, то тут позиції розподілились так. На першому місці стоїть соціальне «Я», на другому – діяльне «Я», потім – особистісне «Я», фізичне «Я», комунікативне «Я» та перспективне «Я».

Реальні батьки в своїй Я-концепції, на відміну від потенційних, більше акцентують на соціальному та діяльному «Я», що є необхідним для оптимального виконання ними своїх батьківських функцій та обов'язків. У реальних батьків простежується високий рівень актуалізації поведінкового компонента в їхній Я-концепції загалом та в батьківській ідентичності, зокрема. Тобто те, що чоловік бере на себе відповідальність за сім'ю та за дітей спонукає його діяти та розвиватись, як у професійному плані, так і в плані дозвілля та власних інтересів. Для реальних батьків є характерною вища стурбованість фінансовими питаннями, а також бажанням і пошуком можливостей більшого заробітку. В той же час потенційні батьки більше уваги приділяють своїм фізичним характеристикам.

Наявність власної сім'ї та дітей і перспектива її у майбутньому, змушує чоловіка брати на себе відповідальність та приймати важливі рішення, а для цього необхідно вміти володіти собою,

своїми емоціями, бути стресостійким. У той же час сучасні чоловіки характеризуються високою полярністю емоційних переживань. Перехід до актуалізаційного періоду становлення батьківської ідентичності є кризовим періодом, що супроводжується значними стресовими реакціями та емоційними переживаннями. В той же час дослідження дозволило констатувати наявність проблемних зон у формуванні особистісної ідентичності (до прикладу стурбованість матеріальним становищем і здатністю забезпечити сім'ю) і низький рівень розвитку рефлексії в певній категорії чоловіків як доактуалізаційного, так і актуалізаційного періоду становлення батьківської ідентичності.

Перспективами подальших досліджень є як вивчення особливостей становлення батьківської ідентичності чоловіка, проведення емпіричних досліджень із визначенню закономірностей протікання кожного з періодів її становлення, так і побудова та розробка практичних рекомендацій і корекційно-розвивальних програм.

Список використаних джерел

1. Аверьянов Л.Я. Контент-анализ : Монография/ Л.Я. Аверьянов. – М. : РГИУ, 2007. – 286 с.
2. Экспериментальная психология: учебник для ВУЗов / В.Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 2004. – 319 с.
3. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. – М., 1996. – 634 с.
4. Кон И.С. Мужчина в меняющемся мире/И. Кон. – М. : Время, 2009. – 496 с.
5. Кон И.С. Отцовство как социокультурный институт / И.С.Кон // Педагогика. – 2005. – №9. – С. 3–16.
6. Пушкарук І. Становлення та розвиток батьківської ідентичності чоловіка [Текст] / І. Пушкарук // Соціальна психологія. – 2010. – № 4. – С. 131–138.
7. Тест Куна. Тест «Кто Я?» (М.Кун, Т.Макпартленд; модификация Т.В.Румянцевой) / Т.В. Румянцева // Психологическое консультирование: диагностика отношений в паре. – СПб., 2006. – С.82-103 : [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vsetesti.ru/424/>

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Aver'janov L.Ja. Kontent-analyz : Monografyja/ L.Ja.Aver'janov. – М. : RGYU, 2007. – 286 s.
2. Eksperymental'naja psyhologyja : uchebnyk dlja VUZov / V.N.Druzhynyn. – SPb. : Pyter, 2004. – 319 s.

3. Эриксон Э. Yдентичност': junost' y kryzys / Э. Эриксон. – М., 1996. – 634 с.
4. Kon Y.S. Muzhchyna v menjajushhemsja myre/Y. Kon. – М. : Vremja, 2009. – 496 с.
5. Kon Y.S. Otcovstvo kak socyokul'turnyj ynstytut / Y.S.Kon // Pedagogyka. – 2005. – №9. – S. 3–16.
6. Pushkaruk I. Stanovlennja ta rozvytok bat'kivs'koi' identychnosti cholovika [Tekst] / I. Pushkaruk // Social'na psyhologija. – 2010. – № 4. – S. 131–138.
7. Test Kuna. Test «Kto Ja?» (M. Kun, T.Makpartlend; modyfykacyja T.V.Rumjancevoj) / T.V. Rumjanceva // Psyhologicheskoe konsul'tyrovanye: dyagnostyka otnoshenyj v pare. – SPb., 2006. – S.82-103 : [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://vsetesti.ru/424/>

I.Y. Pushkaruk. The analysis of the qualities of self-concept of men in preactualized and actualized stages of paternal identity formation. The article is dedicated to the important and relevant aspect of parental psychology – the problem of becoming and developing of paternal identity of men, in particular the analysis of self-concept peculiarities of men in preactualized and actualized stages of paternal identity formation. The article describes features of self-concept of men with and without children. Based on the analysis the article outlines the general trends of paternal identity of men in preactualized and actualized stages of formation. It is proved that the real parents as opposed to potential put greater emphasis on social and active «Me» in their self-concept that is actually required for optimal performance of their family and parental roles and duties. Real parents are observed to have a high level of actualization of behavioral component in their self-concept in general and in particular the paternal identity. It is proved that having own actual family and children or their prospect in future forces men to take responsibility and make important decisions, and therefore it is necessary to be able to control himself, his emotions and to be stress resistant. At the same time modern men are highly emotionally polarized. The transition to actualized stage of paternal identity formation is a crisis period which is accompanied with significant stress reactions and emotional experiences. The study made it possible to establish the availability of problem areas in the formation of personal identity, as well as the low level of reflection in a certain category of men of preactualized and actualized formative period of parental identity.

Key words: man, parenting, identity, self-concept, paternal identity, preactualized period of paternal identity formation, actualized period of formation of paternal identity.

Received February 10, 2015

Revised February 12, 2015

Accepted March 12, 2015